

Pelegrí SANCHO I CREMADES: *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial*. València, Denes, 1999, 184 pàgs.

La fraseologia, considerada com a disciplina lingüística, es troba en vies de desenvolupament, si més no, en l'àmbit de les llengües romàniques. La finalitat d'aquesta disciplina és estudiar el fràsic o corpus d'expressions fixades d'una llengua, les qual són tan multiformes i plurifuncionals que, malgrat l'atractiu que presenten (han seduït des de col·leccionistes afeccionats fins a lingüistes professionals), moltes vegades no s'ha sabut com escometre'n l'estudi, de manera que la seva aplicació més immediata, la fraseografia, se n'ha ressentit. Per posar un exemple: és ben difícil trobar –tant en català com en espanyol i italià– bons diccionaris generals i fraseològics, on les instruccions per a l'ús de les unitats fraseològiques (UFs) siguen completes i adequades, i això és perquè calia una teoria capaç de descriure, caracteritzar, classificar i analitzar la funció discursiva d'aquestes UFs.

Per això, en el panorama de la llengua catalana, el llibre de Pelegrí Sancho és una aportació necessària i ben innovadora. Sancho, des de la perspectiva de la lingüística cognitiva i del funcionalisme nord-americà, partint d'autors com P. J. Hopper i E. C. Traugott (1993), introdueix el lector en el complex món de la fraseologia, definint i caracteritzant conceptes bàsics a fi de poder analitzar l'ús real d'algunes UFs, com són: *fora!*, *mira!*, *a gosa(d)es/ausa(d)es!*, *xe!*, etc.), pertanyents al valencià col·loquial i que, fins ara, no havien rebut un tractament adequat. Sancho analitza els processos de gramaticalització que han experimentat aquests elements lingüístics, pel seu ús sovintejat en determinats contextos, fins a esdevenir UFs. Aquest procés de gramaticalització i de posterior fixació és el que segueixen sobretot les UFs anomenades pragmaticodiscursives, que són les que interessin especialment l'autor del llibre que ens ocupa.

Cal dir que Sancho té un concepte de fraseologia ampli, tal com fan els funcionalistes nord-americans i, en general, els cognitivistes, perquè des d'una visió més estrictament fraseològica la definició d'UF abraçaria, com a mínim, la construcció fixada, formada per un sintagma amb dos elements i, com a màxim, la construcció formada per una oració. Tot amb tot, el procés de gramaticalització i de posterior fixació amb una nova funció pragmàtica es dona de la mateixa manera tant si hi ha un element (*Xe*), com si n'hi ha dos (*a gosades*) i això és el que interessa des del punt de vista de l'estudi proposat. Quant al corpus utilitzat, s'ha partit majoritàriament del valencià col·loquial, encara que no tot és de la mateixa procedència. Hi ha un corpus oral enregistrat de vint-i-dues hores, format per converses realitzades a la Costera i la Vall d'Albaida; hi ha textos literaris, sobretot peces de sànet del XIX, i hi ha alguns exemples construïts *ad hoc*, però la utilització que se n'ha fet ha estat curosament adequada a la finalitat que es perseguia.

El llibre s'estructura en dues parts i és molt didàctic. Conté un petit però substancial pròleg del lingüista Àngel López, que l'any 1984 ja manifestava l'interès per les UFs, tot incidint en el fet que no són un aspecte perifèric de l'estudi de la llengua, sinó que, al contrari, formen part del nucli central d'aquesta. La primera part del llibre conté sis capítols (1-6), on es tracten aspectes bàsics de la fraseologia: definició i característiques principals, propietats, classificació, gramaticalització, UFs i registre i ús pragmaticodiscursiu de les UFs; la segona part, de caràcter aplicat, inclou una anàlisi exhaustiva de diverses Ufs, dividida en tres capítols (7, 8 i 9), d'acord amb les característiques que presenten, més un capítol final (10), que inclou les conclusions generals.

Aquesta estructura permet al lector no especialitzat endinsar-se a pleret pels viarans de la fraseologia. De bell antuvi, copsarà la diferència lingüística que hi ha entre l'emissió d'una frase creativa (*Joan menja pa*) i d'una UF (*Qui amb vi es gita, amb aigua s'alça*). Així mateix, descobrirà els fenòmens de la repetició, la fixació, la

idiomaticitat, l'anomalia i l'ús pragmàtic lligat al context, que són els trets més remarcables que presenten aquestes UFs, però que no s'han d'entendre com a necessaris ni suficients. També observarà que no totes les UFs posseeixen tots els trets i que, com més en tinguen, més prototípiques seran; així, per exemple, la locució *de baldraga* és molt prototípica, perquè conté tots els trets esmentats, mentre que l'expressió *a ningú que li passe* és més perifèrica, perquè només en posseix els dos primers. Finalment, entendrà el complex món de les UFs a través de les classificacions que l'autor reporta, des de la més coneguda d'A. Zuluaga (1980), passant per la de L. Ruiz (1997), que presenta una classificació no discreta de les UFs, fins a la de G. Corpas (1997), que presenta l'avantatge, tal com diu Pelegrí Sancho, d'integrar també les UFs amb valor pragmaticodiscursiu.

És interessant el tractament que l'autor fa dels processos de gramaticalització per explicar la formació de les UFs. La gramaticalització es presenta com un procés gradual que només es veu totalment acomplert en mots que originàriament eren lèxics i que tenen actualment un valor gramatical (*damunt* < llat. vg. **DE AD MONTEM) o pragmàtic (*mira!*, tant en l'expressió: *M(ir)a que és simpàtica Maria!*, com amb valor d'iniciador de torn: *Mira, no patisques, que Vicent ho entendrà*), mentre que moltes altres UFs lèxiques presenten un grau de gramaticalització poc avançat, com ho il·lustren locucions del tipus: *ser un escolà d'amén* 'no tenir criteri propi', o *dir poquet i bo* 'llançar un discurs de caràcter negatiu i contundent', on la gramaticalització es fa palesa en el grau d'abstracció i de subjectivitat del significat, així com en la forta dependència del context (pragmatització). Val a dir, però, que Pelegrí Sancho situa el seu estudi en l'àmbit sincrònic, com ell mateix declara, de manera que, quan explica la formació de valors gramaticals a partir de valors lèxics, en molts casos, ho fa com a hipòtesi de treball. Sancho comenta la dificultat i, fins i tot, la impossibilitat de poder documentar diacrònicament aquestes UFs, perquè els usos pragmàtics van associats a usos orals i conversacionals. Però, és ben cert que podem rastrejar l'ús de moltes UFs catalanes, gràcies al fet que comptem amb una literatura escrita des del segle XIII, rica en gèneres i registres diversos, on s'han inserit moltes UFs, també de tipus pragmaticodiscursiu. La diacronia és complementària de la sincronia; ja que, ben mirat, ajuda a datar els fenòmens de gramaticalització i de metaforització i, per tant, a situar l'origen, l'evolució i la variació de les UFs.

La segona part d'aquest estudi és la dedicada a l'anàlisi d'UFs concretes. Ací l'encuriosit lector trobarà explicacions convincents a moltes preguntes que més d'una vegada haurà pogut fer-se. Així, coneixerà els usos ben diversos de *fora*, a patir d'exemples com: «Són *fora* perquè volen prendre la fresca»; «Em sentia totalment *fora de lloc*», «Ací solament reguem *fora dret*», «Tota la Facultat va comprar loteria de nadal, *fora de dos professors*», «*Fora!* Anirem tots en tren, d'acord?». Esbrinarà que un imperatiu, com *mira!*, ha pogut convertir-se en una interjecció, amb diversos valors pragmàtics: «*Mira, aguarda't!*, que pot indicar sorpresa, disconformitat, contrarietat, etc., segons el context, però que també pot funcionar com a marcador discursiu: «*Mira*, ha tocat i als cinc minuts ja estaven ací», que introdueix l'enunciat, tot cridant l'atenció del receptor sobre el propi discurs. Podrà saber-ho tot sobre dues expressions ben col·loquials que manta vegades han ajudat a identificar la modalitat valenciana en el conjunt de la llengua catalana: *ausa(des!* i *Xe!*, dues formes que mostren ben a les clares el procés de gramaticalització que s'ha operat sobre elles i que atenyen una diversitat d'usos molt remarcable.

A tall de cloenda, vull subratllar el notable l'esforç que Pelegrí Sancho ha fet per situar l'estudi de les unitats fraseològiques en el marc de la lingüística cognitiva i de sistematitzar-ne l'anàlisi. Podríem dir que ha seguit, en bona mesura, la proposta que Vicent Salvador, coordinador i autor de l'article «De la fraseologia a la lingüística aplicada», va llançar des del monogràfic de la revista *Caplletra*, num. 18, 1995, dedicat als estudis fraseològics, orientats bàsicament des d'aquesta perspectiva. Així doncs, el llibre de Sancho és una introducció a la fraseologia

catalana, amb fonaments lingüístics sòlids, que permetrà avançar en els estudis aplicats (ensenyament, traducció, fraseografia, estilística de base fraseològica, anàlisi del discurs) i, sobretot, és una porta oberta a la recuperació de l'ús del nostre imaginari fraseològic col·lectiu.

MARIA CONCA
Universitat de València

Joan ROÍS DE CORELLA, *Prosa profana*, introducció, traducció i notes de Vicent Martines Peres, Madrid, Gredos ("Clásicos Medievales", 21), 2001, 312 p.

Si la recuperació de Corella comença a ser un fet, com posa de manifest l'allau de publicacions recents,¹ hem d'aplaudir com un bon senyal de revitalització aquesta versió castellana apareguda dins la prestigiosa col·lecció "Clásicos Medievales" dirigida pel Dr. Carlos Alvar. Aquesta traducció de Corella es presenta en una edició ben elegant, precedida d'una introducció que, de manera general, permet situar l'autor en el context historicocultural i literari de la València del s. xv. A més de les dades biogràfiques, convenientment actualitzades, hi ha unes notes sobre l'estil de Corella, un apartat d'edicions i un altre centrat en les traduccions, tot completat amb una bibliografia selecta i una cronologia amb els esdeveniments més importants del s. xv, més els dos índexs (toponomàstic i de tòpics) que tanquen el volum.

Tal com indica el títol, s'hi ofereix la traducció de tota la producció corellana en prosa, però només la de caràcter profà. Ara bé, sorprèn trobar entre les proses traduïdes unes *Letras a Violant Durlada*, perquè, com ha demostrat J. Turró (1996), les *Lletres a Yolant Durlada* (Violant d'Urrea, en realitat), de fet, no deuen ser obra de Corella, sinó molt probablement de Joan Moreno (autor d'una peça dedicada a la mateixa dama). Pel que fa al text original, és una llàstima que el traductor no haja seguit l'edició crítica de Martos (2001a) i opte per fer servir com a text de partida l'edició de Tomàs Martínez (Barcelona, Edicions 62, 1994) i, subsidiàriament (per a les proses que no recull la primera), la de Jordi Carbonell (València, Tres i Quatre, 1983), a més d'altres edicions i els manuscrits que contenen les obres de Corella. Quant a l'aprofitament dels diversos testimonis, sobta que el traductor no indiqui amb notes a peu de pàgina els criteris filològics aplicats en els casos en què prefereix una lliçó del TO diferent de les recollides en les edicions de Carbonell i Martínez.²

Traduir un text medieval no és gens fàcil. A les dificultats d'interpretació que comporta sempre l'activitat de traduir, incrementades pels diversos canvis que representa la distància temporal entre l'original i el text meta, hem

1.- Al monogràfic de *Caplletra*, 24 (1998), hem de sumar els treballs recollits en Martines 1999 i, sobretot, la primera edició crítica dedicada a la producció prosística corellana (Martos, 2001a), completada amb Martos 2001b.

2.- Per exemple, en la traducció del *Parlament o col·lació en casa de Berenguer Mercader* podem llegir: "Pudieron las palabras de Orfeo, a los ánimos de dentro ablandando, mostrar dolor", p. 233, que correspon a "Pogueren les paraules d'Orfeu, a l'animós Dídice amollint, mostrar de doldre", en l'edició de Carbonell, p. 149; i a "Pogueren les paraules de Orpheu a l'animós Ditis, amollint, mostrar de dolre", en l'edició de Martos, p. 258. Consultant l'aparat crític d'aquesta última edició, podem comprovar que la lliçó editada, a l'*animós Ditis* (Ditis és l'altre nom del déu Plutó), en altres còdexs presenta les variants a l'*animós Dídice* (Carbonell) i als *ánimos de dins*, lliçó secundària traduïda per Martines, explicable per *lectio facillior*.